

DIN NOU LA LUMINĂ – 36 DE DOCUMENTE MANUSCRIS DESCOPERITE LA BRAȘOV

„*In Duos Aristotelis Libros Posteriores Analyticos Comentarii*”, de Iacobus Patavini Zabarella, apărută la Colonia în 1594, face parte din fondul de carte veche al Muzeului de Istorie Brașov, colecție valoroasă nu atât prin numărul volumelor, cât prin însemnătatea documentară, istorică și bibliofilă a acestora.

În orice colecție, pe măsură ce fondurile sunt prelucrate, se întâmplă uneori să ai plăcuta ocazie de a descoperi însemnări manuscris, scrisori sau alte documente bine ascunse, sau, mai bine spus, bine puse la păstrare. Ele conțin deseori informații legate de circulația cărții, a hârtiei, despre grafia timpului sau evoluția filigranului. Altele conțin informații interesante pentru istoria culturală a unor zone, a unei epoci sau a unor civilizații.

Nu este pentru prima dată când, în laboratorul de restaurare carte veche al muzeului nostru, se scot la lumină astfel de documente, grație experienței și profesionalismului restauratorului. El este cel care, datorită unui simț aparte, dobândit în timp, scoate la iveală documente ascunse în cele mai nebanuite locuri. Partea de cercetare nu trebuie să lipsească din activitatea unui restaurator. Acesta nu trebuie să se limiteze doar la a trata și reconstitui publicațiile ce ajung în laborator, ci să vadă, de asemenea, dincolo și prin hârtia sau pergamentul pe care-l lucrează, să sesizeze ineditul, să poată da spre valorificare muzeografilor de specialitate, în permanență, noi informații.

Analizarea mai atentă a volumului mai sus menționat a dezvăluit date noi, surprinzătoare. Este vorba despre descoperirea, în legătura cărții, a unui număr impresionant de documente manuscris, foarte bine ascunse, datate, în majoritate, 1570 – 1580 (v. foto 1).

Inițial, volumul a ajuns în laboratorul de restaurare carte veche, pentru o „ușoară cosmetizare”, în vederea expunerii în cadrul expoziției de baza a muzeului. (v. foto 2).

Blocul cărții, foarte bine conservat, nu pune problema unei intervenții din punctul de vedere al restaurării, însă, legătura, datorită trecerii timpului și a îmbătrânirii materialelor componente, precum și datorită manipulării și păstrării necorespunzătoare, prezenta desprinderi (la colțuri), rupturi, precum și lipsa materialului în unele zone (pergament vițel combinat cu hârtie de legătură) (v. foto 3). De asemenea, forțașurile erau desprinse de copertă. (v. foto 4, 5).

La o cercetare mai atentă, mare a fost surpriza restauratorului să constate că, de fapt, legătura „îmbrăca” un număr de peste 30 de documente manuscris,

puternic încleiate, ce constituiau un bloc compact de „hârtie stratificată” pusă ca întăritură pentru coperta cărții. (v. foto 6 – 8)

„Blocul” de documente era independent de legătură, iar desprinderea acestuia de corpul cărții s-a efectuat fără a afecta cusătura originală a volumului. Astfel, au fost recuperate din copertele cărții două blocuri compacte de documente manuscrise ce au fost trimise spre investigare Laboratorului de Patologie și restaurare a Cărții din București.

Buletinul de analiză fizico-chimică a consemnat folosirea cernelurilor ferogalice și de carbon pe un suport de hârtie fabricată manual (din fibre textile) ce prezintă linii de apă și filigrane. Cleiul folosit la constituirea „blocului” de documente este clei de oase amestecat cu pap din amidon și rumeguș.

Buletinul de analiză biologică a scos la iveală un atac inactiv provocat de insecte din familia Anobidae (prezente galerii și găuri de zbor). Filele de început și sfârșit ale „blocurilor” prezintă urmele unui vechi atac fungic soldat cu apariția depozitelor de spori de culoare albă precum și cu fragilizarea hârtiei. (v. foto 9 – 10)

Tratamentul propus de o echipă formată din: biolog, chimist (Laboratorul de Patologie și Restaurare a Cărții București) și restaurator (Laboratorul de Restaurare Carte Veche Brașov) era unul obișnuit și, conform normelor de restaurare pentru fiecare filă în parte. Problema delicată o constituia, însă, desprinderea filă cu filă din „blocul” format, astfel încât să nu fie afectat documentul și textul în sine. Datele pe care le aveam nu erau îmbucurătoare:

- hârtie foarte fragilă;
- text solubil în apă;
- clei solubil doar la abur sau apă foarte fierbinte (peste 100° C).

Încercările mecanice de desprindere au eșuat. S-au făcut, apoi, două încercări, aplicându-se două metode diferite de desprindere la umed, dar fără rezultat:

1. folosind pulverizatorul cu apă caldă și apoi presare rapidă, succesivă, până la uscare, cu hîrtii de filtru;
2. folosirea mesei de restaurare dotată cu pulverizator și pompă de evacuare și uscare rapidă. Se umezea întreg „blocul” de documente și apoi, acesta, între hîrtii de filtru, se plasa pe masa de restaurare, acționându-se pompa cu vid pentru a fi extrasă umezeala dintre documente, fără ca textul să fie afectat.

În acest moment de impas intervine experiența restauratorului, care „simte” și „comunică” cu materialul pe care-l salvează și-l readuce la viață. Trebuia găsită soluția prin care documentele să fie desprinse din „bloc” fără a fi afectate în vreun fel.

Tehnica găsită, după îndelungi căutări, a fost cea de injectare (folosind o seringă cu ac lung și foarte subțire) a unei soluții hidroalcoolice (trei părți alcool izopropilic și o parte apă distilată) între puținele spații aflate între file (de-a lungul tranșelor), cât și cea de umezire cu aceeași soluție a două hîrtii de filtru care se

aplicau pe cele două feţe ale „blocului” de documente. Astfel protejat, „blocul” a fost pus la presare rapidă şi succesivă. La scoaterea din presă (după cca. două minute), s-a constatat desprinderea relativ uşoară a celor două file de început şi sfârşit. S-a continuat în acest mod, din aproape în aproape, cu multă migală şi răbdare, până la desfacerea totală (din două părţi spre mijloc) a întregului bloc de documente. (v. foto 11 – 13)

Cleul înmuiat de pe suprafaţa fiecărui document a fost înlăturat rapid, din aproape în aproape, cu ajutorul unei lame de bisturiu, lungă şi foarte subţire.

După curăţare a urmat spălarea documentelor prin imersare rapidă (până la un minut) în tase ce conţineau aceeaşi soluţie, iar apoi, „clătirea” acestora în apă caldă, individual, a fiecărui document şi uscarea rapidă pe masa de restaurare acţionându-se pompa de vid pentru extragerea umidităţii rapid, astfel încât să nu fie afectat textul.

Restul etapelor (de presare, completare etc.) au fost cele obişnuite nouă. În planşele anexate se pot vedea imagini din timpul etapelor de restaurare. (v. foto 14 – 20)

Aceste documente oferă cercetătorilor de specialitate din Muzeul Judeţean Braşov următoarele dovezi istorice:

- blazoane; (v. foto 21)
- sigilii; (v. foto 22)
- scrisori; (v. foto 23)
- documente de breaslă;
- un bogat număr de filigrane; (v. foto 24 – 27)
- alte documente.

Toate acestea aşteaptă să fie descifrate, catalogate, clasificate şi apoi publicate pentru întreaga paletă de cercetători-specialişti ai muzeelor.

Bibliografie:

1. Bianu, Ion, Hodoş, Nerva, *Bibliografia românească veche*, Bucureşti, 1903, Vol. I.
2. Demeny, Lajos, Demeny, A. Lidia, *Carte, tipar şi societate la Români în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1986.
3. *Filigranele braşovene şi tipăriturile chirilice din sec. al XVI-lea în RB, XX*, 1967, nr. 7.
4. *Probleme de patologie a cărţii*, nr. 4 – 16.

Came into the light 36 documentes and manuscripts discovered in Braşov. (Summary)

A set of over 36 manuscripts discovered in the cover of a book belonging to the Ancient Books Collection of The History Museum in Braşov, will join the circuit of values, due to the restorer's passion and professionalism. They bring us information about the history and culture of ancient times.

Figura 1

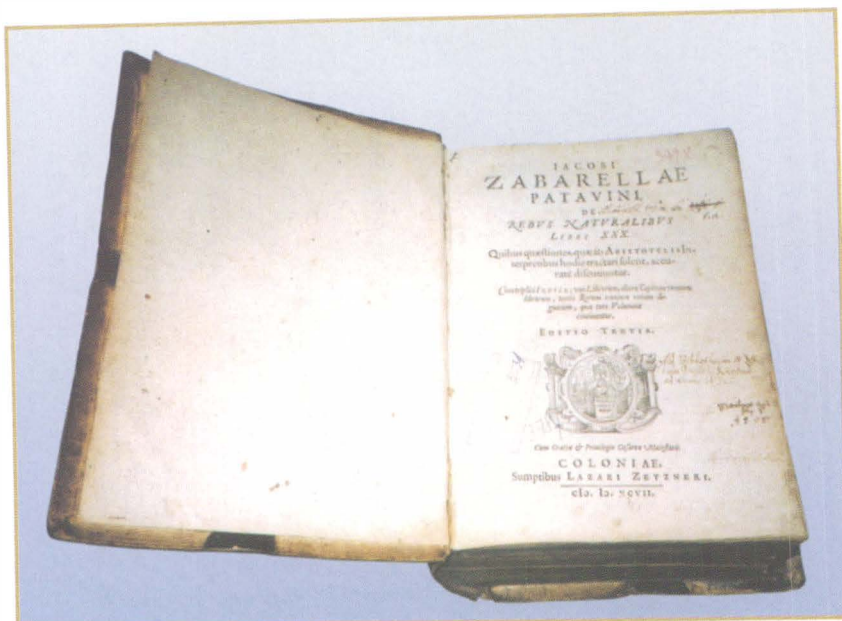

Figura 2

Figura 3

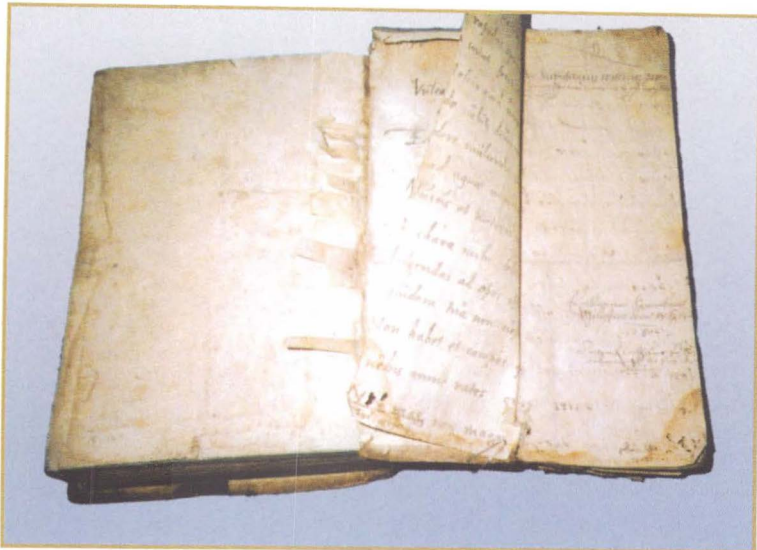

Figura 4

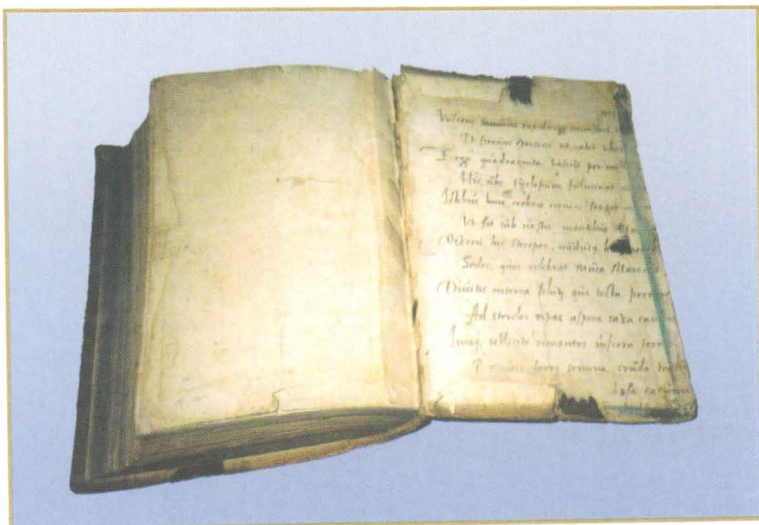

Figura 5

Figura 6

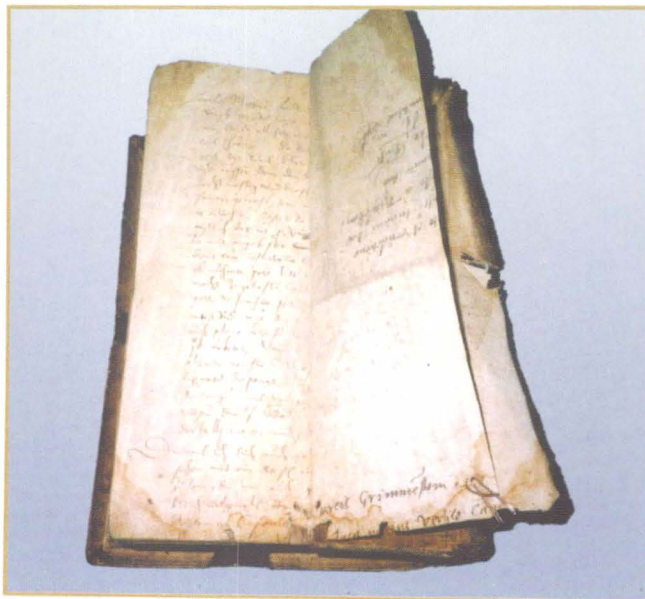

Figura 7

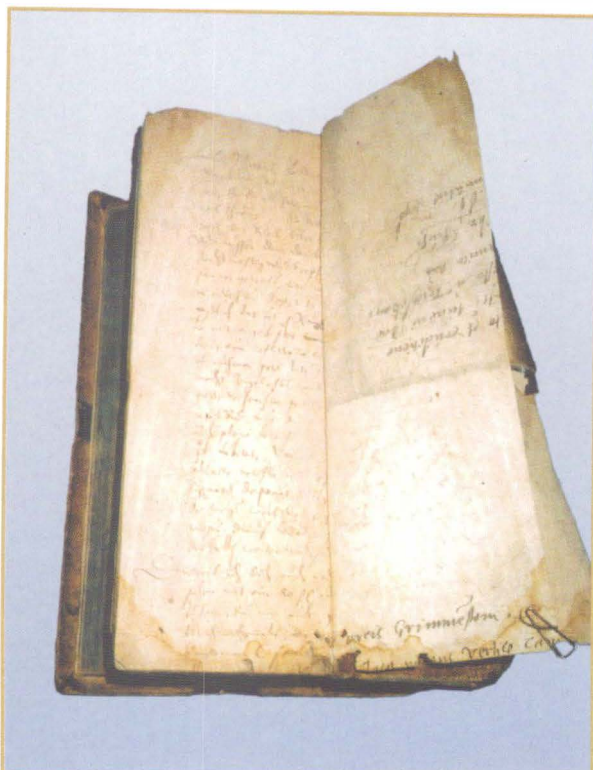

Figura 8

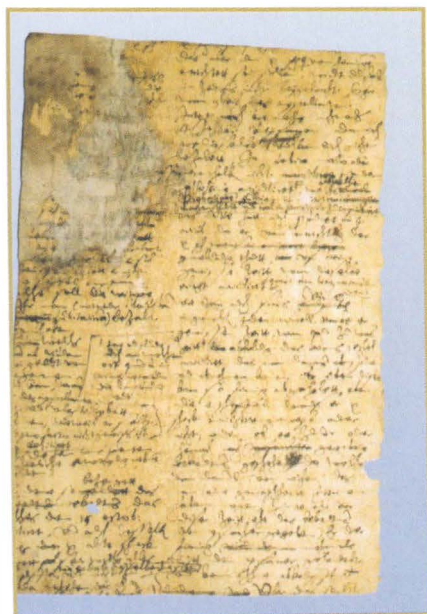

Figura 9

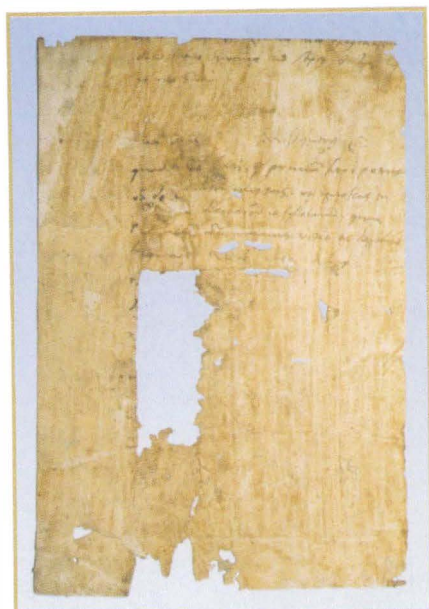

Figura 10

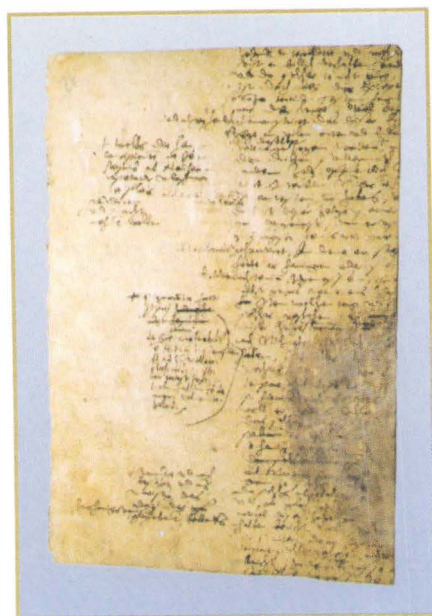

Figura 11

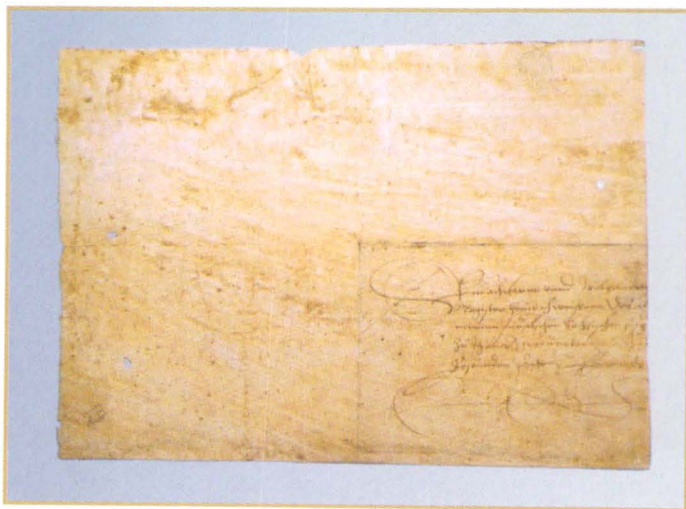

Figura 12

Figura 13

Figura 14

Figura 15

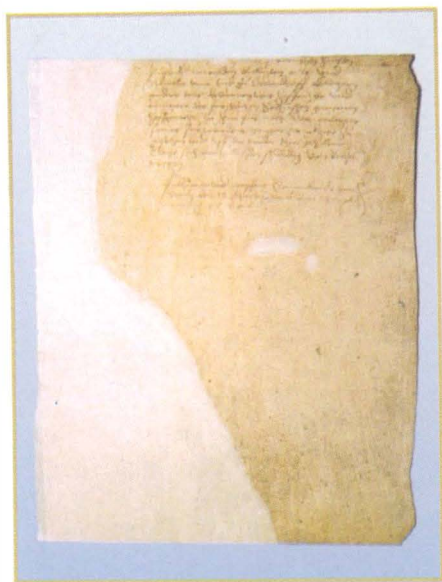

Figura 16

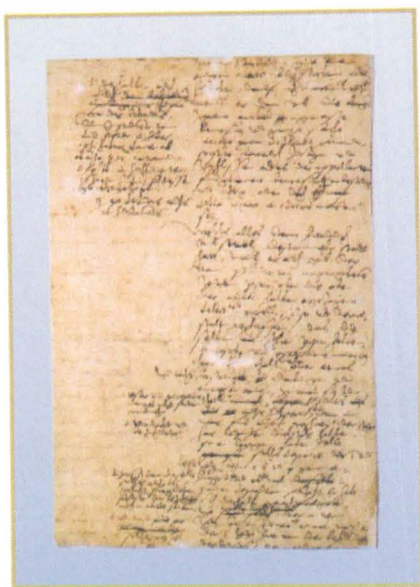

Figura 17

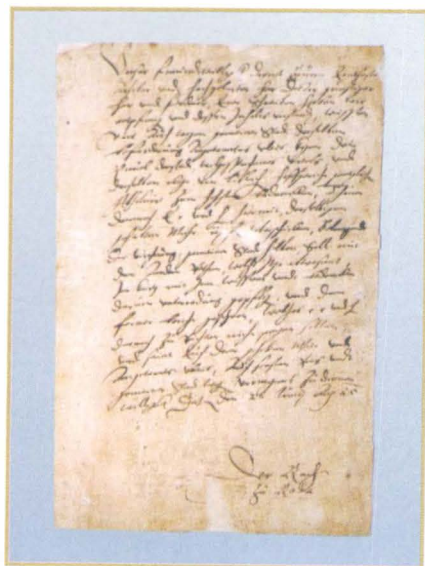

Figura 18

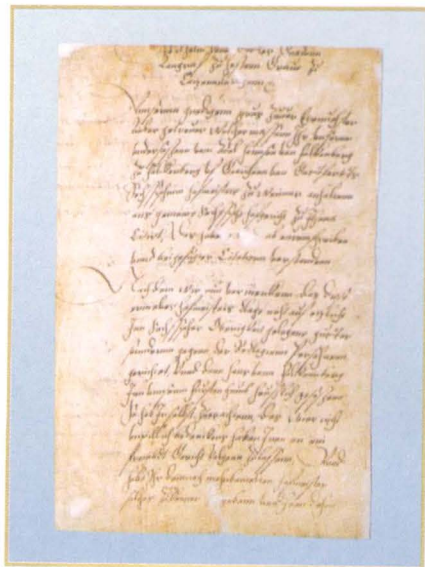

Figura 19

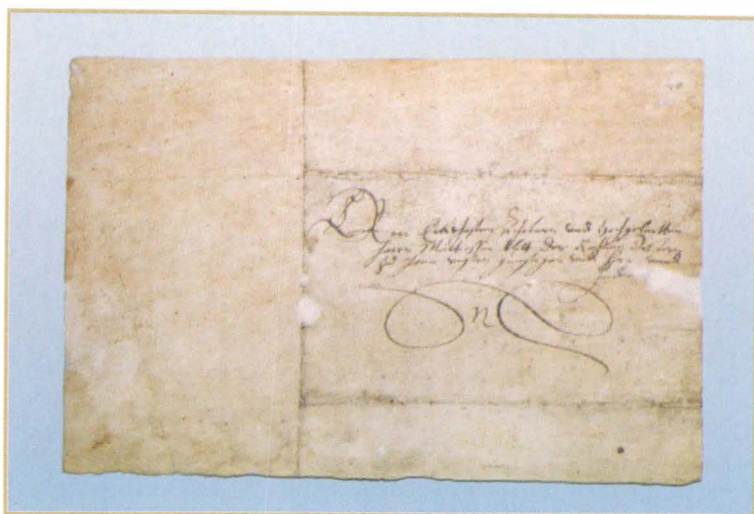

Figura 20

Figura 21

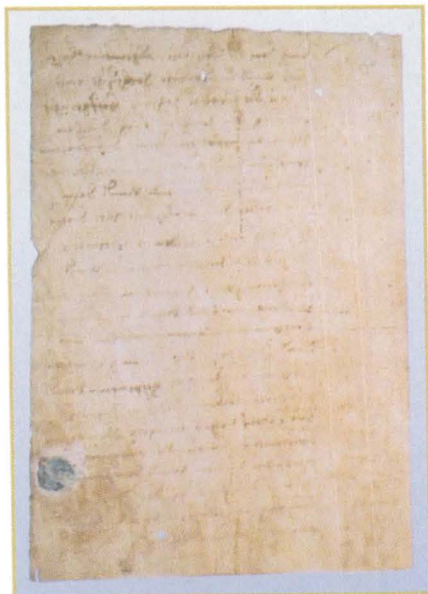

Figura 22

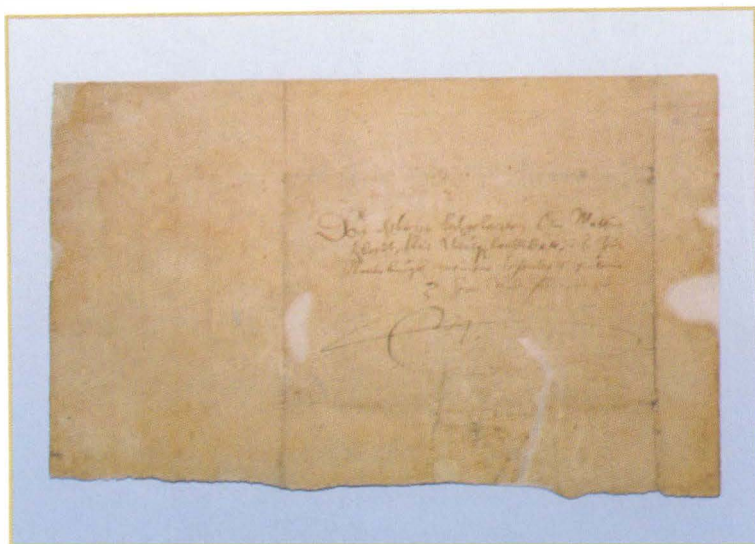

Figura 23

Figura 24

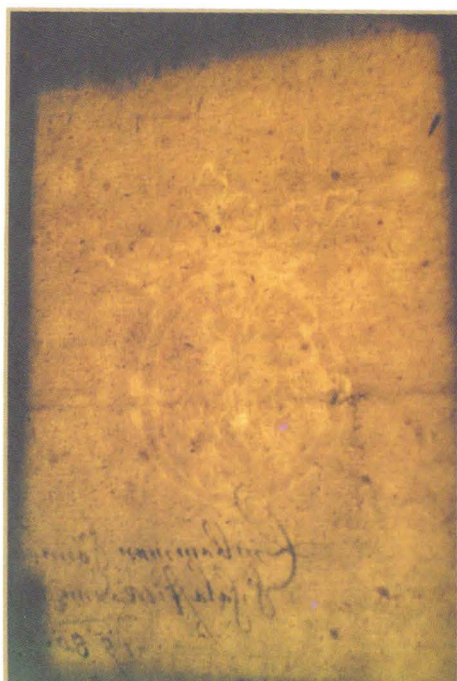

Figura 25

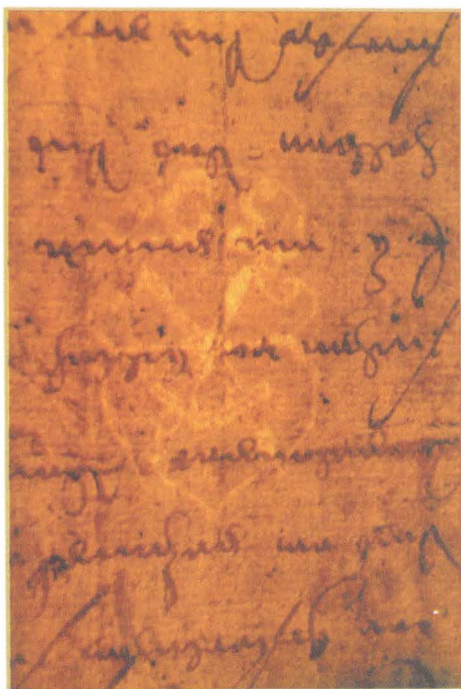

Figura 26

Figura 27